

Народна скупштина Републике Србије

Историјат и културна баштина Народне скупштине

Народна скупштина Републике Србије

Историјат и културна баштина Народне скупштине

Садржај

Дом Народне скупштине	3
Историјат	3
Архитектура	4
Ентеријер	7
Сликарство	8
Вајарство	10
Зграда Народне скупштине у Краља Милана	12
Историјат	12
Положај и унутрашњи изглед	13
Уметничка збирка	14

стручни сарадници: Вера Павловић-Лончарски (архитектура), Марија Бујић и Ивана Зорић (ентеријер), Вера Грујић (вајарство), Љубица Миљковић (сликарство)
дизајн: comma | communications design   штампа: ???   тираж: 800 примерака

Израду ове брошуре подржао је УНДП/СДЦ.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Ставови изречени у овој публикацији припадају искључиво аутору/ауторима и његовим/њиховим сарадницима и не представљају нужно званичне ставове Програма Уједињених нација за развој (УНДП)/Швајцарске агенције са развој и сарадњу (СДЦ).

Дом Народне скупштине

copyright © UNDP Serbia | photo by P. Miodić

Историјат

Здање Дома Народне скупштине подигнуто је у близини места где је 30. новембра 1830. године одржана Велика народна скупштина, на којој је прочитан хатишериф турског султана о правима Срба и књазу Милошу потврђено право наследног кнеза.

Изградња скупштинског здања, према пројекту архитекте Јована Илкића из 1901. године, почела је 1907. године, када је краљ Петар I Карађорђевић положио камен темељац будућег Дома народног представништва. Зграда је завршена 1936. године, а прво заседање у новом здању одржано је 20. октобра исте године. Тада је то била Народна скупштина Краљевине Југославије.

За време Другог светског рата, у здању је била смештена окупациона цивилна управа за Србију.

У згради је 1945. одржано Треће заседање АВНОЈ-а, након чега је формирана Привремена народна скупштина Демократске Федеративне Југославије. Она је прерасла у Уставотворну скупштину, која је 29. новембра исте године прогласила Федеративну Народну Републику Југославију. Народна скупштина ФНРЈ је јануара 1946. године усвојила Устав ФНРЈ.

Усвајањем Устава 1963. године у овом здању, проглашена је Социјалистичка Федеративна Република Југославија, савезна држава и социјалистичка демократска заједница. Скуп-

штина је највиши орган власти и друштвеног самоуправљања, а састављена је од општеполитичког већа и више већа радних заједница – привредног, просветно-културног, социјално-здравственог и организационо-политичког.

У здању се 1974. године усваја Устав СФРЈ, којим је Југославија дефинисана као савезна република равноправних народа и народности, слободно уједињених на принципу братства и јединства, са правом народа на самоопредељење до отцепљења. Скупштина СФРЈ је орган друштвеног самоуправљања и највиши орган власти у оквиру права и дужности федерације и има два већа – Савезно веће и Веће република и покрајина.

Након распада СФР Југославије, Република Србија и Република Црна Гора одлучују да формирају заједничку државу и Савезно веће Скупштине СФРЈ (у којем су учествовали делегати из Србије и Црне Горе), у здању Дома, 27. априла 1992. године проглашава Устав Савезне Републике Југославије. Савезну скупштину сачињавају два дома – Веће грађана и Веће република.

Односи између две републике преуређени су Београдским споразумом 2002. године, те Савезна скупштина 4. фебруара 2003. проглашава Уставну повељу којом се СР Југославија трансформисала у државну заједницу Србија и Црна Гора (СЦГ). У Дому се налази седиште једнодоме Скупштине Србије и Црне Горе. Државна заједница је престала да постоји после осамостаљења Црне Горе 2006. године.

Србија поново постаје самостална држава 5. јуна 2006. године. Тако се, читав век од почетка изградње, скупштинско здање на Тргу Николе Пашића вратило својој првобитној намени – постало је Дом Народне скупштине Републике Србије.

Архитектура

Зграда Дома Народне скупштине, првобитно Дома народног представништва, почела је да

се гради 1907. године, као репрезентативно здање за потребе Краљевине Србије.

Пројекат за изградњу Дома народног представништва поверен је архитекти Константину А. Јовановићу, који је живео и радио у Бечу. Репрезентативно скупштинско здање је, по Јовановићевој замисли, било пројектовано као академски обликована монументална јавна грађевина. Нажалост, средства за овакав пројекат српска држава није имала.

Године 1901. промењен је Устав и Скупштина је постала дводомом. Пројекат је требало из основне променити или прилагодити. Сматрало се да је целисходнија израда новог пројекта и због тога је августа 1901. године расписан конкурс за Дом народног представништва. На конкурс је победио архитекта Јован Илкић.

И поред тога што је 1903. године поново дошло до промене Устава и Скупштина постала једнодомом и што је у међувремену промењена династија на власти, настављен је рад на пројекту дводоме Скупштине.

Камен темељац за нови Дом народног представништва положио је краљ Петар I Карађорђевић 27. августа 1907. године, у присуству најугледнијих званица.

Недостатак средстава, а затим балкански ратови и Први светски рат условили су да је до стварања нове државе, Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, скупштинско здање било изграђено до нивоа првог спрата.

Формирањем нове, знатно веће државе, предвиђене скупштинске сале за седнице више нису биле довољне и због тога је била неопходна њихова реконструкција. Године 1920, уз одлуку о наставку радова на изградњи Скупштине, донета је одлука да се пројекат повери архитекти Павлу Илкићу, сину и сараднику Јована Илкића који је умро у заробљеништву 1917. године.

На основу обновљених пројеката, зграда Скупштине зидана је све до 1926. године, ка-

да су радови обустављени. Следећа фаза у изградњи зграде парламента започела је после смрти краља Александра Карађорђевића 1934. године.

Носилац свих послова постало је Архитектонско одељење Министарства грађевине, а главни пројектант архитекта Никола Краснов.

Зграда Скупштине била је завршена 18. октобра 1936. године, скоро три деценије по полагању камена темељца.

Скупштинска зграда као монументална академски конципирана грађевина има централни део, којим доминира портик надвишен куполом и бочна крила која се завршавају ризалитима са троугаоним тимпанонима.

Сутерен је рустично обрађен у рипањском зеленом камену, а високо приземље и спрат се завршавају кровним венцем над којим се налази балустрада. Све фасаде су обложене вештачким каменом.

Пројекат ентеријера у целини, као и свих детаља, урадио је архитекта Никола Краснов.

По значају, по успешности прожимања архитектуре, скулптура и занатских радова, по богатству примењених материјала, издваја се вестибил.

Централни хол је обрађен једноставно и достојанствено, умножавањем елемената портала са јонским стубовима у доњој зони и лођама у горњој, повезаним пиластрима са коринтским капителима. Касетирана таваница, у чијем центру се налазе стаклене призме, декоративно је обрађена.

Посебно је значајна Велика сала која има приземље и галерију. Зидови сале су делимично покривени дрвеном оплатом, а делимично мермером. Сала је осветљена природним светлом које долази кроз стаклену полукружну таваницу.

Репрезентативни кабинети који су окренути ка Косовској улици и Булевару краља Александра разликују се од осталих кабинета начином обраде зидова и подова. Зидови имају хрстову, односно орахову ламперију, а подови интарзиране паркетe. За њих је посебно пројектован и намештај.

Специфичност сала у приземљу, које се налазе лево и десно од централног хола, јесу прислоњени стубови са коринтским капителима, декорација таваница у штуко малтеру и посебно обрађена резбарена врата.

Раскошни Дипломатски салон, са зидовима покривеним свиленим тапетима, минуциозно обрађеном таваницом и централном розетом, белом дрвеном ламперијом и дрворезбареним вратима, добио је и одговарајући намештај.

Због значаја своје функције, везаности за историјске догађаје и архитектонских и уметничких вредности, зграда Скупштине је 1984. године проглашена за споменик културе.

Ентеријер

Намештај

Упоредо са завршетком радова на архитектонским елементима екстеријера и ентеријера, архитекта Никола Краснов је приступио изради идејног пројекта за опремање унутрашњег простора Скупштине. Пројекат су чинили нацрти за намештај, расветна тела, тепихе и драперије, исцрпан текстуални опис, као и тлоцрти тачног распореда намештаја свих просторија, независно од значаја и функције. На основу сачуваног мобилијара може се закључити да је идејни пројекат реализован у целини.

У ентеријеру Скупштине уочавају се три групе намештаја. Прву групу чини намештај који је средином четврте деценије двадесетог века израђен по нацртима Николе Краснова и који са осталим елементима ентеријера чини јединствену стилску целину. Другу групу чини намештај који је током друге половине двадесетог века постепено замењивао оригинални и данас чини основу ентеријерске опреме скупштинских просторија. Трећу групу чини намештај унет у скупштинско здање после 5. октобра 2000. године. Оригинални намештај фрагментарно је расут по целом здању.

На основу сачуваног мобилијара, изведеног у периоду од 1935. до 1938. године, може се закључити да је изузетна пажња поклањана квалитету употребљених материјала. Намештај је израђен од првокласне славонске храстовине и ораховине највишег квалитета, а пресвучен је пажљиво одабраном кожом, црвене, зелене, плаве и смеђе боје. Столарске и тапетарске радове извели су најбољи међуратни мајстори.

Обим декоративног програма на намештају прати репрезентативност и значај појединих просторија. Дуборез, најзаступљенија техника коришћена у украшавању скупштинског намештаја, примењен је на декоративним елементима на којима је видан утицај историјских стилова (ренесансе, барока, рококоа, ампира),

док је у конструктивним решењима појединих предмета приметан и утицај арт декоа.

Централни хол, Дипломатски салон и Библиотека су једини простори скупштинског здања који су у целини сачували аутентични намештај и организацију простора по пројекту Николе Краснова. У Великој и Малој пленарној сали сачуване су оригиналне посланичке клупе и столови. Мобилијар за кабинет председника Скупштине и пратеће службе чини једну од најлепших, делимично очуваних, целина, представљајући јединствен стилски пример скупштинског ентеријера.

Намештај из друге половине 20. века је стилски разнолик, мада је уочљива жеља да се очува монументалност и репрезентативност међуратне епохе.

Расветна тела

Расветна тела, која је за ентеријер и екстеријер пројектовао Никола Краснов, постављена су 1936. године. До данас је сачувано преко 600 оригиналних светиљки, које се могу разврстати у четири групе: лустере, плафонере, вандарме (аплике) и канделабре. Све су израђене од бронзе или месинга са одговарајућим стакленим деловима.

Најрепрезентативнији међу светлећим телима јесу полијелеј од позлаћене бронзе са 36 свећа у Дипломатском салону, два раскошна лустера у председничким кабинетима, као и канделабри у вестибилу који, својим савршеним пропорцијама, доприносе општем утиску репрезентативности скупштинског здања.

Мате Менегело Родић, Велика алегорија рада, 1937.

Сликарство

На зидовима Дома Народне скупштине налази се двадесет фресака које су током 1937. године урадили мајстори декоративног сликарства и угледни уметници способни да се ухвате у коштац са великим форматима, одабрани на конкурс расписаном претходне године. Задужени за бригу о уређењу ентеријера саветовали су да дела тематски буду примерена намени и стилски усаглашена са архитектуром и ренесансним узорима, а не да се вежу за византијско наслеђе, кубизам или експресионизам.

„Велику алегорију рада“ у Малој сали, по димензијама најмонументалнију, насликао је Мате Менегело Родић, чувен по украшавању сплитских храмова и ентеријера јавних зграда. На дванаест пандантифа исте просторије, Кристијан Крековић је извео шест женских и исто толико мушких портрета у ношњама народа тадашње Југославије.

Фреске на зидовима кафе – клуба у приземљу ближе су ликовним захтевима времена. „Обала“

и „У брдима“ одражавају најбоље одлике поезике В. Филаковца, цењеног хрватског уметника и професора на академијама у Београду и Загребу, а „Господетско поље“ Р. Слаперника, чије историјске сцене оплемењују унутрашњост реперезентативних здања у Љубљани.

У ресторану су сликарски посао обавили Р. Слаперник и П. Петровић Сухачев. Први, добро знан словеначки уметник, извео је у духу актуелних тенденција поетског реализма и модерних схватања „Арлекине“ и „Гозбу“. Други, сада помало заборављен руски емигранат у Србији, као да је желео да прихватањем искустава Луке Сињорелија своје „Рибаре“ и „Обед“ прилагоди захтевима чланова Комитета за градњу, а не свог времена.

Штафелајних слика, као и нешто мало цртежа и графика, има само у мање доступним просторијама, јер су кабинети и сале за састанке опточени ламперијом и другим детаљима који су сами себи довољни. Језгро овог сегмента скупштинске збирке зачето је портретима председника Народне скупштине, поручених

средином треће деценије, затим између 1935. и 1939, на крају и 2010, од И. Тишова, У. Предића и Д. Стојкова.

Највероватније су пре Другог светског рата набављени предели С. Аралице, Д. Глишића, П. Добровића, И. Јоба, М. Петрова, З. Петровића, В. Поморишца, К. Хакмана и С. Шумановића, сликара из матичних токова српске и југословенске уметности. Педесетих и шездесетих година под скупштинским кровом смештени су и до данас ту остали радови Ј. Бијелића, М. Милуновића, М. Коњовића, С. Шохаја, И. Радовића, П. Милосављевића, П. Лубарде, Ђ. Андрејевић Куна, В. Димитријевића, Л. Личеноског, Ј. Бифела, В. Јордана, Д. Кондовског, П. Мазева, М. Б. Киара, П. Омчикуса, О. Петлевског, М. Б. Протића, Ф. Филиповића, Ф. Шимуновића и других корифеја из свих крајева тадашње заједничке државе.

Збирка је обухватала сто педесет шест дела од којих је, 5. октобра 2000, шездесет украдено или у пожару уништено, међу њима и она врло драгоцене С. Аралице, Б. Догана,

П. Добровића, М. Кечића, М. Коњовића, П. Лубарде, М. Маканеца, П. Милосављевића, М. Милуновића, З. Петровића, З. Прице, М. Б. Протића, В. Свечњака, Б. Стевановића, И. Табаковића, В. Филаковца, М. Челебоновића, М. Шуштарића и др. Иако је губитак ненадокнадив, Министарство културе Србије је Народној скупштини поклонило четрдесет три остварења савремених уметника. Тако је колекција наставила да се развија, а захваљујући уметничким вредностима незаобилазна је за сагледавање стваралачких домета у Србији и земљама некадашње Југославије.

Кристијан Краковић, Српкиња и Србин, 1937.

Сава Шумановић, Поглед на капелу Св. Петке у Шиду, 1938.

Милан Кођовић, Салаш, 1952.

Петар Палавчини, Поморство, 1937.

Вајарство

Према пројекту за зграду Дома народног представништва и током уређења њеног ентеријера било је предвиђено да скулптуре буду значајан елемент декорације, који обједињава у себи уметничке вредности са визуелном манифестацијом националног, духовног и политичког идентитета. Већ двадесетих година минулог столећа, по замисли архитекте Илкића, вајарска остварења, која би својим симболичним карактером упућивала на функцију саме институције и значај онога што оличава, требало је да буду постављена на фронтонима изнад оба улаза и дуж горње ивице бочних крила зграде. До реализације није дошло, али је одлучено да се одабрани гипсани модели, настали 1925. и 1926. године, поставе у унутрашњост зграде.

Радови који су после завршетка зграде, крајем тридесетих година, постављени у нишама предвиђеним за њих у унутрашњости здања чине знатно уједначенију целину. У вестибилу, одмах на уласку, четири монументалне фигуре исклесане у прилепском мермеру, чврстих, стабилних облика и благо стилизованих, сведених површина, представљају личности које симболизују историјски развој сва три конститутивна народа и родоначелника краљевске династије. То су „Цар Душан“ Душана Филиповића, „Краљ Томислав“ Вање Радауша, „Кнез Коцељ“ Тина Коса и „Карађорђе“ Франа Кршинића. Скулптуре у централном холу, по идејном програму, означавају привредне делатности, а изражене су женским фигурама приказаним

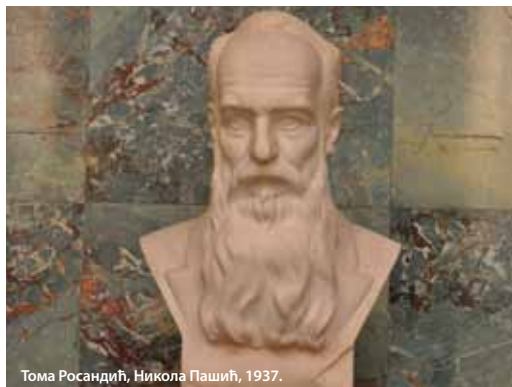
са атрибутима који одређују поједине гране привреде. Фигуре „Занатство“ и „Поморство“, рад Петра Палавичинија и „Пољопривреда“ и „Индустрија“ Франца Горшеа изведене су у мермеру. Њима су сродна два остварења Ф. Кршинића одливена у бронзи, персонификације „Правде“ и „Просвете“. Поменута дела изведена су по моделима који су добили прве награде на конкурсима на коме су учествовали готово сви познатији југословенски вајари тог периода.

За разлику од њих, две динамичне композиције са називом „Играли се коњи врани“, које су постављене испред зграде 1938. године, директно су наручене од Томе Росандића, који је својим стваралачким и педагошким радом оставио дубок траг у српској и југословенској скулптури. Портрети, који сведоче о личностима, али и о раздобљима која су оне обележиле својим деловањем, имају важно место у ликовном и политичком процесу уобличавања уметничког програма здања Скупштине. Прво је у збирку доспео портрет краља Петра I када је, 1920. године, ово дело Р. Валдеца одливено у више примерака за све важније државне установе.

У оквиру уређења ентеријера, 1937. године од Ристе Стијовића, Томе Росандића и Сретена Стојановића наручене су бисте краља Александра, Николе Пашића и Стјепана Радића.

Током послератног периода, почев од 1947. године, настале су бисте председника Јосипа Броза Тита, дела А. Аугустинчића и Б. Калина, као и председника Савезне скупштине Моше Пијаде, др Ивана Рибара, Милентија Поповића и Едварда Кардеља, остварења А. Аугустинчића, Б. Калина, Н. Јанковића и З. Калина.

Вајарска остварења у згради Скупштине дела су најзначајнијих аутора са простора некадашње Југославије. По уметничким вредностима, она представљају врхунске домете југословенске скулптуре, посебно оне из периода између два светска рата, а по идејној замисли чине складну и промишљену целину, која одражава историјски, духовни и материјални развој државе.

Тома Росандић, Никола Пашић, 1937.

Рудолф Валдец, Краљ Петар I, 1904.

Зграда Народне скупштине у Улици краља Милана

Историјат

Зграда Народне скупштине, у Улици краља Милана, смештена је уз зграду некадашњег Министарства иностраних послова Краљевине СХС на углу Улица краља Милана број 16 и Добрињске.

У периоду између 1945. и 1954. године Скупштина Србије заседала је у згради Народне скупштине на Тргу Николе Пашића. Грађење новог објекта за потребе Скупштине у Улици краља Милана почело је према нацртима које је у оквиру Пројектантског завода НР Србије потписао архитекта Исак Азриел.

Изградња је отпочела 4. маја 1949. под називом Канцеларијска зграда Председништва владе НРС, а реализована је 31. марта 1954. године као зграда Скупштине НР Србије. Радови на уређењу скупштинских сала трајали су између 1. априла 1954. и 31. јануара 1955. године. Прва седница у новој згради одржана је 20. априла 1954. године.

Аутор пројекта унутрашњег уређења, који је подразумевао репрезентативну обраду сала и вестибила, израду степеништа и пода од мермера, био је архитекта Милан Минић.

Положај и унутрашњи изглед

Зграда Скупштине Републике Србије обликована је као петоспратна пословна зграда, која је расчлањена геометријским низом доминантних прозорских отвора. Према замисли архитекте Минића фасаде објекта требало је да се изведу у вештачком камену и висински ускладе са фасадама суседног објекта Министарства иностраних послова. Зграда је зидана од армиранобетонског скелета са испуном од цигле. Унутрашњост објекта подељена је на девет нивоа, од којих су три подземна. Просторије првог спрата намењене су кабинетима председника и секретара Скупштине. На осталим спратовима распоређене су четири одборске сале и просторије које користе народни посланици.

Карактеристично решење приземља са монументалним стубовима и повученим волуменом објекта, балконским отворима у највишој ета-

жи и завршним елементом равне кровне терасе сврстава ово здање у препознатљиве примере савремене архитектуре Београда.

Зграда Скупштине Републике Србије један је од првих јавних објеката у послератној Југославији, који је саграђен за потребе државне управе. Непосредно по завршетку радова на уређењу, у овом здању одржано је прво редовно заседање Скупштине Србије 20. марта 1954. године, од када овај објекат није мењао своју намену. Као место окупљања народних посланика и доношења важних одлука о будућности Републике и народа, зграда Скупштине Србије представља сведочанство парламентарног развоја и бурних дешавања на педесетогодишњој историјској сцени Србије.

Иван Тишов, Адреса о уједињењу, 1926.

Уметничка збирка

Посебну вредност Народне скупштине представља уметничка збирка која садржи две стотине двадесет девет радова од сто четрдесет два аутора из свих крајева бивше СФРЈ, насталих понајвише током седме деценије XX века.

Ремек-дело Анастаса Боцарића „На развалинама српског царства” (Збор око гуслара) из 1899. године, на које је Народна скупштина посебно поносна, било је изложено на Светској изложби у Паризу (1900) уз дела највећих светских импресиониста и постимпресиониста тог времена. Велики број домаћих аутора нашао је место под нашим кровом, почевши од Милана Миловановића и његове импресионистичке слике из 1912. године, затим Ђорђа Андрејевића Куна, Стојана Аралице, Николе Бешевића, Славе

Богојевића, Марка Челебоновића, Драгутина Цигарчића, Војтеха Братуше, Марјана Детонија, Драгомира Глишића, Винка Грдана, Оскара Хермана, Боже Илића, Василија Јордана, Пива Караматијевића, Илије Коларевевића, Јована Кратохвила, Александра Кумрића, Мајде Курник, Петра Лубарде, Пеђе Милосављевића, Зорана Петровића, Васе Поморишца, Ђорђа Поповића, Ивана Радовића, Богића Рисимовића Рисима, Светозара Самуровића, Боре Стевановића, Сретена Стојановића, Ђурђа Теодоровића, Александра Томашевића и Пашка Вучетића. Наравно, ту су и дела угледних аутора који су дуго на ликовној сцени и припадају врху српске уметности, попут Љубице Цуце Сокић, Миодрага Б. Протића, Александра Луковића Лукијана, Vere Божичковић Поповић, Николе Коке Јанковића, Богомила Карлавариса, Милуна Митровића, Боже Продановића итд.

Иван Тишов, Повратак из рата, 1926.

Анастас Боцарић, На развалинама српског царства, 1899.

copyright © UNDP, Serbia | photo by Rea Mucović

Посебно драгоцен фонд чине остварења добитника Седмојулске награде Србије, чији су лауреати били корифеји наше уметности, од којих се у Народној скупштини налазе дела С. Аралице, М. Челебоновића, И. Коларевића, П. Лубарде, А. Луковића, П. Милосављевића, З. Петровића, М. Б. Протића, И. Радовића, Б. Стевановића, Љ. Сокић итд.

У сали Никола Пашић Народне скупштине априла 2005. године свечано је откривена монументална слика Ивана Тишова, која је била скривана од очију јавности пуних 50 година. На слици је приказано како доктор Анте Павелић Зубар чита „Адресу о уједињењу“ краљу Александру Карађорђевићу пред водећим политичарима тога доба. Слика датира из 1926. године, а уз њу се налази још једна слика истог аутора која носи назив „Повратак

краља Александра“. И ова слика је оквирно датована у 1926. годину будући да су на њој приказане заставе које су званично забрањене 1929. године.

Обе слике се нису уклапале у комунистичку идеологију и биле су деценијама скриване драперијама и завесама, па потом и гипсаним зидом.

Тишов је иначе био представник академског монументализма, улепшавао је свет буржоазије. Пошто је сам краљ наручио слику од хрватског уметника, она сведочи о многим политичким уступцима који су прављени, јер је то било време већ затегнутих односа у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца.

copyright © UNDP, Serbia | photo by Rea Mucović

Иван Тишов, Кабинет Владе, 1922. (Народни музеј у Београду)

www.parlament.rs